kaevati õpetaja peale, ta olevat ristinud Vastseliina kihelkonnas härra Heinrich Fincki ja ühe eesti talupoja lapsed; see eksimine arvati karistatavaks 500 kuldnaga. Raad, kodanikkond ja kirikuõpetaja talitasid aga hoolimata kõigist rõhumisist jesuiitide suhtes ühemeelselt, tagasi tõrjudes ikka ja alati seesugused põhjendamatud kahtlustused. Eestlased seletasid isegi, et nad on pigemini valmis lahkuma linnast ja välja rändama, kui taganema ev. luteri usutunnistusest.

Nii siis oli protestantismi seisukord äärmiselt raske, võiks peaaegu öelda — lootusetu, kui 1621. a. rootslased kuulutasid omalt poolt sõjariistade-rahu lõpetatuks. Raad andis viibimata teada, et ta on nõus võimalust mööda täitma kõiki kaitsenõudeid, palus aga, silmas pidades kodanikkonna väiksearvulisust, et kindlus tarviliselt varustataks laskemoona ning kaitseväega. Peale Riia langemist hakati Tartus lammutama eeslinnu. See osutus küll pisut enneaegseks: linnal tuli veel neli aastat kannatada Poola valitsust. Näib isegi, et esialgselt ei arvestatudki enam olukorra muutumise võimalust, sest veel 1624. a. kaalutakse 1601. a. mahapõlenud raekoja uuesti ülesehitamise mõtet, mille teostamiseks polnud loomulikult mingeid ainelisi võimalusi. 1625. a. kevadel, kui sõjategevus algas uue jõuga, hakkas Tartu seisukord tõsiseks muutuma. Kodanikud pidid võimaluse ja ainelise jõukuse kohaselt kaasa töötama müüride ning vallide kordaseadmisel. Augustikuu alul põletati agulid tuhaks; veerand-penikoorma ulatusel ümber linna ei jäetud alale ühtegi maja ega onni. Kaitsevägi oli väiksearvuline, nii et ka kodanikel tuli täita vahiteenistuse-kohuseid. 15. VIII. ilmusid esimesed Rootsi väeosad Jakob de la Gardie juhatusel; piiramine algas; alistumisettepanek lükati loomulikult tagasi. Vaenlaste tugev kahurituli sünnitas peagi rasket kahju. Väiksearvulise kaitseväe vastu-tormijooksul polnud suuremat tähendust. 25. VIII. said müürid mitmel kohal ohtuäratavalt kannatada, eriti Piiskopitorni ja Karjavärava juures, mis täielikult purustati; pealegi oli palju maju linnas muutunud elamiskõlbmatuks; et võimalused puudusid müüripurustusi tarviliselt ära parandada ning lootused abiväe saamiseks osutusid petlikeks, siis otsustasid kõik elanikukihid ühel häälel astuda vaenlasega läbirääkimisisse. 26. VIII. vahetati pantvangid ja algasid läbirääkimised, mis viisid veel samal päeval kapitulatsioonini. Kaitseväele, jesuiitidele ja preestreile, samuti ka kodanikele, kes ei tahtnud kohale jääda, kindlustati vaba lahkumine kaitse saatel kuni piirini; linnale lubati ta privileegiumide ning vabaduste kindlustamine; Poola kuningate poolt teostatud mõisakinkimised pidid jääma jõusse; igasugused relvad, laskevarustus ja muu sõjasaak pidid üle antama võitjaile. Linn laskis endale igaks juhuks väljastada Poola võimukandjate poolt tunnistuse hoolika linnakaitsmise tõenduseks; asestaarosta võttis raelt tunnistuse, et linna üleandmine on sündinud aina möödapääsmatu häda sunnil. Tunnistuste väljastamisaeg on märgitud juba vana kalendri järele. Nii siis lahkusid poolakad järgmisel päeval, 27. VIII., ning Jakob de la Gardie marssis oma väeosadega sisse. Tartu oli saanud enesele jällegi uue valitseja.

Kirjandus: H. v. Bruiningk, Über die Abführung der Einwohner Dorpats in die Gefangenschaft nach Russland 1565 (Sitzungsber. d. Ges. f. Geschichte u. Alt.-kunde zu Riga, 1903). — T. Christiani, Martin Kuiwleha und Herzog Magnus v. Holstein (Dorpat, 1914). — T. Christiani, Die Neubildung d. Dorpater Rates zu Beginn d. Polenzeit (Dorpat, 1919). — T. Christiani, Dorpats Erstes Privileg in polnischer Zeit (Verh. d. Gel. Estn. Gesellsch. XXII, 3). — T. Christiani, Übersicht der Gegenreformation in Dorpat (Progr. d. Realschule, Dorpat, 1883). — T. Christiani, Matthias Kempf, Pastor in der ersten Russen- u. Polenzeit (Dorpat, 1911). — A. Feuereisen, Über die Einführung u. den Gebrauch d. Gregorianischen Kalenders in Dorpat (Sitzungsber. d. Gel. Estn. Ges., 1902). — C. Mettig, Die Schragen der Grossen Gilde zu Dorpat (Riga, 1907).